

Dr inż. arch. Aleksander L. Franta (ur. 01.02.1925 w Krakowie) wybitny polski architekt, laureat Honorowej Nagrody SARP.

W dzieciństwie związany z Krakowem (1925-30), Katowicami (1930-35) i Warszawą (1935-38). Tu uczęszcza do Szkoły Mazowiekiej i jest członkiem drużyny harcerskiej im. Gen. Prądzyńskiego (na bazie tej drużyny powstał w trakcie Powstania Warszawskiego Batalion „Zośka”). W latach 1938-39 uczęszcza do gimnazjum w Zakopanem (w ramach tzw. „wymiany rodzinnej”) – to czas zafascynowania górami, nartami a przede wszystkim architekturą i sztuką Podhala. W sierpniu wraca do Warszawy, a 6 września, wraz z innymi rodzinami pracowników Banku Polskiego, jest ewakuowany z Warszawy jako „kamufaż” transportu polskiego złota. W Łucku konwój, już bez kamuflażu, udaje się zagranicę, a rodzina przeżywa kilku miesięczną „uciekinierkę” przez Wołń, Polesie, potem Lwów i Przemyśl – docierając do Nowego Targu wiosną 1940 roku.

Aleksander Franta podejmuje naukę na tzw. II Kursie (1940-41) wraz z gronem młodych ludzi, których wojna sprowadziła na Podhale. W latach 1941-44 kończy Technikum Melioracyjne w Nowym Targu (dyplom, czerwiec 1944), ale wcześniej, równoległe uzyskuje małą i dużą maturę matematyczno-fizyczną w tajnym nauczaniu w Zakopanem. Tu też w roku 1945 (luty-czerwiec) jako ekstern zalicza I rok architektury na Filii Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej.

W październiku 1945 zostaje przyjęty na II rok Wydziału Architektury (Wydział Politechniczny AGH) w Krakowie, wówczas z siedzibą na Wawelu. Jednocześnie dostaje propozycję i zostaje asystentem w Katedrze Budownictwa Prof. Rudolfa Śmiałowskiego (1945-48) a następnie starszym asystentem w Katedrze Architektury Przemysłowej Prof. Juliusza Żórawskiego. Jest czynnym członkiem Związku Studentów Architektury (projektowe pracownie studenckie) i narciarskiej sekcji alpejskiej Akademickiego Związku Sportu (przez rok należy do kadry narodowej). Dyplom magistra inżyniera architekta (z wynikiem bardzo dobrym) uzyskuje w styczniu 1949 roku.

W latach 1949–58 jest projektantem w Miastoprojekcie Katowice, gdzie, wraz z Jerzym Gottfriedem i Henrykiem Buszko, stworzył zespół autorski, znany w Polsce jako „Zielone konie”, wygrywający konkursy i mający szereg realizacji m. in. Gmach ORZZ w Katowicach (1954), domy kultury w Ozimku (1951) i w Świętochłowicach (1954), Teatr Ziemi Rybnickiej (1958-64) czy Dom Wczasowy Transportowców w Mikuszowicach (1955-58). Równocześnie pisze, pod kierunkiem Prof. Juliusza Żórawskiego, pracę doktorską pt. „Pole działania formalnego”, która, zakończona w 1951 roku, zyskuje pełną aprobatę profesora (do jej obrony nie doszło z powodu choroby i śmierci promotora).

W latach 1958–2001 Aleksander Franta prowadzi, razem z Henrykiem Buszko, pierwszą w Polsce **autorską** Pracownię Projektów Budownictwa Ogólnego (PPBO) w Katowicach. W tym okresie m. in., powstało w Katowicach Osiedle Tysiąclecia – parkowa dzielnica mieszkaniowa z pełnym programem, z zespołem punktowców mieszkaniowo-usługowych („Kukurydze”), dwoma kościołami i Szkołami Artystycznymi oraz Osiedle Roździeńskiego – „Gwiazdy” – również z całym programem towarzyszącym funkcji mieszkaniowej, a także Dom Zdrowia Budowlanych czy ZETO. W Chorzowie zrealizowano Pałac Ślubów, Dom Turysty i Budynek Dyrekcji w WPKiW, zaś w Beskidach Dom Nauczyciela w Jaszowcu i unikalny, ze względu na skalę i rozwiązanie, kompleks leczniczo-rehabilitacyjny i wypoczynkowy Ustroń-Zawodzie („Piramidy”). Równoległe powstał cały szereg projektów koncepcyjnych, konkursowych oraz patenty – w tym wdrożone: „Wypych” (budynek mieszkalny na Tysiącleciu) i „taras nad-dachowy” (promenada nad-dachowa sanatorium „Równica”, Ustroń-Zawodzie, a potem Dom Wypoczynkowy w Świeradowie). Twórczość ta zyskała rozpoznawalną markę w kraju i zagranicą. Jest publikowana w fachowych wydawnictwach od lat 60-tych po rok 2014. Uzyskała dziesięć nagród resortowych.

Aleksander Franta, wraz z partnerem, jest laureatem Honorowej Nagrody SARP 1975, Medalu imienia Brata Alberta za wybitne osiągnięcia w dziedzinie Kultury i Sztuki Sakralnej 2001 (jednocześnie medal otrzymali: Wojciech Kilar w dziedzinie muzyki i Jerzy Duda-Gracz w dziedzinie malarstwa) oraz Medalu im. Prof. Zymunta Majerskiego za zasługi dla regionu śląskiego nadanego przez Politechnikę Śląską w Gliwicach 2010.

Po 2001 roku nadal kontynuuje pracę twórczą: bierze udział w opracowaniach konkursowych (w zespole rodzinnym z synową Ewą, synem Piotrem i wnukami Julianem i Maciejem) konsultuje oraz rozwija własne koncepcje ideowe, recenzuje, pisze.

Był stypendystą ONZ (1966-67). W Londynie i Dublinie w kontaktach z wybitnymi urbanistami i architektami rozeznawał najnowsze trendy rozwiązań komunikacyjnych i mieszkaniowych – aplikowane potem we własnych opracowaniach projektowych. Sądził kilkadziesiąt konkursów architektonicznych (w tym międzynarodowych) w kraju i kilka za granicą (Portugalia, Włochy, Syria, Gruzja). W latach 1970-78 prowadził wykłady i zajęcia projektowe oraz dyplomy na Wydziale Architektury Politechniki Śląskiej w Gliwicach (Katedra Prof. Zygmunta Majerskiego), a kilka lat temu wykłady w Wyższej Szkole Technicznej w Katowicach.

W 1992 roku broni, z wyróżnieniem, pracę doktorską pt. „Kryteria ogólne kwalifikacji poziomu dzieła architektonicznego” na Wydziale Architektury Politechniki Krakowskiej. Jest autorem dziesiątek publikacji, w tym nagrodzonego doktoratu (Monografia w 1995 i 1996 roku) oraz opracowań z zakresu teorii architektury i urbanistyki. Ma w swoim dorobku naukowym dziesiątki wystąpień i referatów w języku polskim i angielskim na zagranicznych i krajowych Kongresach, Konferencjach, Konwersatoriach i Seminariach Naukowych.

Przez całe życie zawodowe był członkiem i aktywnie uczestniczył w pracach Komitetu Architektury i Urbanistyki PAN w Warszawie oraz Śląskiej Komisji Architektury i Urbanistyki w Gliwicach oraz SARP-u (prezes oddziału katowickiego 1959-61, w Radzie SARP przez wszystkie jej kadencje, wieloletni Przewodniczący Zespołu Koordynacyjnego Sędziów Konkursowych) i UIA – w latach 70-tych Doradca Sekretarza Generalnego UIA ds. Konkursów Międzynarodowych, aktywny uczestnik Kongresów w Londynie, Meksyku, Warszawie.

Otrzymał szereg nagród indywidualnych m.in. Nagrodę Artystyczną Województwa Katowickiego w Dziedzinie Architektury, Nagrodę Ministra Budownictwa za Najlepszy Doktorat w Dziedzinie Architektury 1995, wpis do Złotej Księgi Politechniki Krakowskiej 1999, Nagrodę PZITB Oddziału Katowice – Medal 80-ciolecia Organizacji 2011 (jedyne przyznane architektowi).